

Η επανάσταση των Νεότουρκων:

Στη στροφή του ΙΘ' προς τον Κ' αιώνα, ο σουλτάνος Αμπντούλ Χαμίτ συνέχιζε να κυβερνά απολυταρχικά και να αντιστρατεύεται κάθε φιλελεύθερη κίνηση. Στην ευρωπαϊκή μεριά της αυτοκρατορίας του, στηριζόταν στην αφοσίωση των Αλβανών, που ήταν πρόθυμοι να τον συνδράμουν σε κάθε απόφασή του. Το 1891, ιδρύθηκε στη Γενεύη η μυστική οργάνωση «Ένωση - Πρόοδος» που έβαλε σκοπό να εκσυγχρονίσει την Οθωμανική αυτοκρατορία, να πετύχει τον φιλελεύθερο μετασχηματισμό της και να την εδραιώσει στα εδάφη που κατείχε. Τα μέλη της έμειναν στην ιστορία με το όνομα «Νεότουρκοι». Αρχές του Κ' αιώνα, η έδρα της οργάνωσης μεταφέρθηκε στη Θεσσαλονίκη (1906), όπου υπήρχαν εβραίοι αλλά και μέλη τεκτονικών στοών πρόθυμοι να τη χρηματοδοτήσουν.

Με την έντεχνη προπαγάνδα της και με τον προσηλυτισμό των πιο ικανών από τους αξιωματικούς του στρατού, η «Ένωση - Πρόοδος» γρήγορα έγινε πανίσχυρη. Οι μυστικές υπηρεσίες του σουλτάνου τον είχαν έγκαιρα προειδοποιήσει για τη δράση των συνωμοτών αλλά δεν υπήρχε τρόπος να ανακοπεί η φορά των πραγμάτων. Στις 10 Ιουλίου του 1908, ο ηγέτης των Νεότουρκων, Εμβέρ μπέης, κήρυξε την επανάσταση που στόχο είχε την επαναφορά του καταργημένου συντάγματος του 1876 και την «οθωμανική ισότητα», την ισοπολιτεία για όλους, ανεξάρτητα από γένος και θρησκεία.

Δύο σώματα στρατού ετοιμάστηκαν να βαδίσουν εναντίον της Κωνσταντινούπολης κάτω από την ηγεσία του. Προετοιμασμένος για τα αναπόφευκτα, ο σουλτάνος εξέδωσε φερμάνι (11 του μήνα), σύμφωνα με το οποίο επαναφερόταν το σύνταγμα, παρεχόταν ελευθεροτυπία, σταματούσε το φακέλωμα των πολιτών και προκηρύσσονταν εκλογές. Η αναιμάκτη τροπή των πραγμάτων προκάλεσε αληθινό ενθουσιασμό στους πληθυσμούς της αυτοκρατορίας, ενώ στη Μακεδονία Βούλγαροι και Έλληνες αποφάσιζαν να καταθέσουν τα όπλα. Ο ηγέτης της Εσ. ΜΕΟ, Σαντάσκι, επισκέφθηκε επίσημα τη Θεσσαλονίκη, όπου έγινε δεκτός με τιμές.

Ο εκλογικός νόμος έβαλε σε κάποιες υποψίες τους Έλληνες καθώς, με ένα περιεργό μαγείρεμα, οι έδρες στις περιοχές όπου πλειοψηφούσαν, ήταν δυσανάλογα περιορισμένες σε σχέση με εκείνες, όπου ο ελληνικός πληθυσμός μειονεκτούσε. Οι καιροί, όμως, δεν άντεχαν τις μεμψιμοιρίες. Σε σύνολο 280 εδρών, οι Έλληνες πήραν τις 27 αλλά με βάση τα αποτελέσματα υπολόγιζαν ότι τους έπρεπαν 54, αν ο νόμος ήταν πιο δίκαιος. Οι Αρμένιοι κέρδισαν 10 έδρες, οι Βούλγαροι 5, οι Σέρβοι 4 και οι Ιουδαίοι της διασποράς μόλις δύο. Ο Αμπντούλ Χαμίτ κήρυξε πανηγυρικά την έναρξη των εργασιών της Βουλής κι εκφώνησε

λόγο πίστης στο σύνταγμα.

Όσο οι υπήκοοι της Οθωμανικής αυτοκρατορίας ήταν απασχολημένοι με τις απρόσμενες ελευθερίες τους, ο σουλτάνος προετοίμαζε τον δεύτερο γύρο μαζεύοντας στην Κωνσταντινούπολη τους πιστούς σ' αυτόν Αλβανούς αξιωματικούς. Η αντεπανάσταση ξέσπασε στις 31 Μαρτίου του 1909, ο στρατός κυριεύσε και έκλεισε τη Βουλή, υπουργοί συνελήφθησαν κι εκτελέστηκαν, ο μεγάλος βεζίρης αντικαταστάθηκε κι «αγανακτισμένοι πολίτες» έσφαζαν Αρμένιους στην Κιλικία και στα Άδανα. Το ίδιο θα ήθελαν να κάνουν και με τους Έλληνες αλλά τα πράγματα ήταν διαφορετικά στη Βαλκανική χερσόνησο.

Ο στρατός των Νεότουρκων βάδιζε ήδη εναντίον της Κωνσταντινούπολης. Στο προάστιο του Αγίου Στεφάνου, τον υποδέχτηκαν οι εκλεγμένοι γερουσιαστές και βουλευτές. Μια εθνοσυνέλευση στήθηκε εκεί. Οι αντεπαναστάτες κηρύχθηκαν εκτός νόμου κι ο Αμπντούλ Χαμίτ έκπτωτος. Στις 12 Απριλίου, ο στρατός κατέλαβε την Κωνσταντινούπολη. Από τους ηγέτες των αντεπαναστατών, οι 40 κρεμάστηκαν στις πλατείες. Οι υπόλοιποι φυλακίστηκαν. Ο Χαμίτ καθαιρέθηκε (14 του μήνα) και στάλθηκε στη Θεσσαλονίκη σε κατ' οίκον περιορισμό. Νέος σουλτάνος ανακηρύχθηκε ο αδερφός του, Ρεσάτ, με το όνομα Μωάμεθ Ε' (1844 - 1918). Ήταν ό,τι πιο βολικό μπορούσαν να βρουν οι «Νεότουρκοι»: Άνθρωπος αμόρφωτος που ποτέ στη ζωή του δεν είχε βγει από το παλάτι, ιδανικός για μαριονέτα του κομιτάτου.

Ο τουρκικός εθνικισμός:

Έχοντας εξασφαλίσει τον έλεγχο της εξουσίας, οι Νεότουρκοι έδειξαν το αληθινό τους πρόσωπο. Πίσω από τον φιλελευθερισμό τους κρυβόταν ο άκρατος εθνικισμός που στρεφόταν κυρίως εναντίον των έτσι κι αλλιώς μισητών Ελλήνων. Η «οθωμανική ισότητα» θα επερχόταν με τον εκτουρκισμό όλων των εθνοτήτων της επικράτειας. Τα ελληνικά, σερβικά, βουλγαρικά κ.λπ. σχολεία μπήκαν κάτω από τον άγρυπνο έλεγχο της κεντρικής εξουσίας, οι νόμοι για τη λειτουργία των εκκλησιών προκάλεσαν την αγανάκτηση των χριστιανών και ο νόμος για τον γενικό αφοπλισμό των κατοίκων έδωσε την ευχέρεια στη χωροφυλακή να προβαίνει σε πλήθος αυθαιρεσιών με εισβολές και έρευνες στα σπίτια και βιαιοπραγίες. Οι συμμορίες των Βουλγάρων κομιτατζήδων αντέδρασαν πρώτες. Οι Νεότουρκοι απάντησαν με σφαγές του βουλγαρικού πληθυσμού. Η δολοφονία του μητροπολίτη Γρεβενών ανάγκασε στον πατριάρχη της Κωνσταντινούπολης να κηρύξει την

εκκλησία «σε διωγμό» και να καταγγείλει ως ανύπαρκτη την «οθωμανική ισότητα». Για την ακεραιότητα της Οθωμανικής αυτοκρατορίας, όμως, είχε αρχίσει η αντίστροφη μέτρηση:

Η Ιταλία πήρε τις οθωμανικές κτήσεις στην Αφρική (1911), κυριεύσε τα Δωδεκάνησα, υπέγραψε συνθήκη ότι θα τα επιστρέψει στους Τούρκους αλλά λησμόνησε να το πράξει. Την ίδια ώρα, οι Νεότουρκοι ζητούσαν από τον σουλτάνο επέκταση της οθωμανικής προστασίας και στη Βοσνία - Ερζεγοβίνη, των οποίων η διοίκηση, με τις συνθήκες του Βερολίνου, είχε ανατεθεί στην Αυστρία. Κάτω από την «απειλή» των Νεότουρκων, η Αυστρία ανακοίνωσε την προσάρτηση των δύο περιοχών (22 Σεπτεμβρίου 1908). Τον Απρίλιο του 1909, η Οθωμανική αυτοκρατορία αναγνώριζε τον Φερδινάνδο βασιλιά και τη Βουλγαρία ανεξάρτητη.

Ο Βαλκανικός Συνασπισμός:

Τον ίδιο καιρό, στην Ελλάδα ξεσπούσε η επανάσταση του Στρατιωτικού Συνδέσμου στου Γουδή (14 Αυγούστου 1909). Τον Νοέμβριο του 1910, η Ελλάδα αποκτούσε πανίσχυρη κυβέρνηση με πρωθυπουργό τον Ελευθέριο Βενιζέλο. Μόλις που πρόλαβε αυτός να μπει στο βαλκανικό παιχνίδι. Η σερβοβουλγαρική συνθήκη υπογράφηκε στις 24 Φεβρουαρίου 1912. Στα μυστικά άρθρα της, η συμφωνία προέβλεπε και τη διανομή εδαφών, όπου συμφωνούσαν, και τη διαιτησία, για όπου διαφωνούσαν:

Η Σερβία θα έπαιρνε όλα τα εδάφη βόρεια και ανατολικά της οροσειράς Σαρ Πλανίνα. Η Βουλγαρία όλα όσα βρίσκονται νότια της Ροδόπης και ανατολικά του Στρυμόνα. Οι περιοχές ανάμεσα Σαρ Πλανίνα, Ροδόπη και το Αιγαίο θα αποτελούσαν την αυτόνομη Μακεδονία. Αν δεν κατόρθωναν να επιτύχουν τη δημιουργία αυτόνομης περιοχής, η Βουλγαρία θα έπαιρνε το Κράτοβο, τα Βελεσά πάνω στον Αξιό, το Μοναστήρι και την Αχρίδα (όλα στο σημερινό κράτος των Σκοπίων), ενώ για τα υπόλοιπα θα αποφάσιζε ο τσάρος Νικόλαος. Φανερές και κρυφές συνθήκες συμπληρώθηκαν με μυστική στρατιωτική συμφωνία (29 Απριλίου 1912), που προέβλεπε την κινητοποίηση 200.000 Βουλγάρων και 150.000 Σέρβων στρατιωτών, όταν ξεκινούσε ο πόλεμος. Προέβλεπε ακόμα ότι η Σερβία θα κήρυσσε τον πόλεμο στη Ρουμανία, αν αυτή έκανε επίθεση στη Βουλγαρία.

Ο Βενιζέλος πέτυχε να υπογραφεί ελληνοβουλγαρική συνθήκη που να προβλέπει ότι κάθε κράτος θα προσαρτήσει αυτά που θα κερδίσει στα πεδία των μαχών. Οι Βούλγαροι το δέχτηκαν, καθώς ήταν πρόσφατη ακόμα η ελληνική ήττα του 1897. Οι υπογραφές έπεσαν στις 16 Μαΐου 1912. Κατά τα λοιπά, η «αμυντική συμμαχία» προέβλεπε την αλληλοβοήθεια σε περίπτωση τουρκικής επίθεσης και την πολιτική ισότητα και ειρηνική συμβίωση των εθνοτήτων στα εδάφη που θα απελευθερώνονταν. Στις 22 Σεπτεμβρίου, η συνθήκη συμπληρώθηκε με μυστική στρατιωτική συμφωνία που προέβλεπε ότι η Βουλγαρία θα κινητοποιούσε στρατό 300.000 ανδρών και η Ελλάδα 120.000 αλλά και στόλο. Ήταν η ύστατη στιγμή, καθώς η ατμόσφαιρα γέμιζε ήδη από τη μυρουδιά του πολέμου. Με κρίκο τη Σόφια, η βαλκανική συμμαχία ήταν γεγονός, καθώς το Μαυροβούνιο είχε διαμηνύσει στις άλλες χώρες ότι δεν χρειάζονταν χαρτιά αλλά δράση. Τρεις μέρες αργότερα (25 Σεπτεμβρίου 1912), ο μικρός στρατός του Μαυροβουνίου πέρασε τα σύνορα, προχώρησε ως το Νοβιπαζάρ, αιχμαλώτισε έξι τουρκικά τάγματα και κυρίευσε την Μπελιοπόλιε (30 Σεπτεμβρίου). Την ημέρα εκείνη, οι εταίροι ακόμα κουβέντιαζαν και μόλις άρχιζαν επιστράτευση.

Η κήρυξη του πολέμου:

Οι πολεμικές προετοιμασίες στα Βαλκάνια δεν έμεναν κρυφές. Ο τσάρος Νικόλαος Β' έβλεπε την κατάσταση να ξεφεύγει από τον έλεγχό του. Πρωτοστάτησε στη βουλγαροσερβική προσέγγιση με δήθεν στόχο την Τουρκία αλλά με κύριο σκοπό την αναχαίτιση της Αυστροουγγαρίας. Δεν ήταν γι' αυτόν κατάλληλη στιγμή να ξεκινήσει πόλεμος. Ούτε οι Αυστριακοί τον ήθελαν. Διαμήνυσαν στα βαλκανικά κράτη ότι δεν θα επέτρεπαν μεταβολή των συνόρων. Οι απαντήσεις που έλαβαν ήταν διατυπωμένες προσεκτικά αλλά με δυο λόγια διαμηνούσαν στους μεγάλους πως τα ψέματα τελείωσαν και πως ήταν ώρα να κάνουν στην άκρη. Με υπόδειξη των μεγάλων δυνάμεων, η Τουρκία ανακοίνωσε σειρά μεταρρυθμίσεων στα ευρωπαϊκά της εδάφη, ενώ ταυτόχρονα διακήρυσσε πως δε δεχόταν υποδείξεις από αυθάδεις γείτονες. Στις 30 Σεπτεμβρίου και με τον στρατό του Μαυροβουνίου να προελαύνει, οι τρεις της συμμαχίας έστειλαν κοινό τελεσίγραφο στον σουλτάνο. Η Οθωμανική αυτοκρατορία έπρεπε να παραχωρήσει «εδώ και τώρα» αυτονομία σε όλα τα ευρωπαϊκά της εδάφη με διοικητές Βέλγους ή Ελβετούς και με τοπικές συνελεύσεις και εγχώριες δυνάμεις πολιτοφυλακής. Κι επειδή η τουρκική κακοπιστία ήταν πάγια και γνωστή, οι πρεσβευτές των ενδιαφερομένων κρατών θα επέβλεπαν την εφαρμογή των μεταρρυθμίσεων, ενώ η Τουρκία θα έπρεπε να αποσύρει τα στρατεύματά της.

Οι μεγάλες δυνάμεις πήραν το μήνυμα. Δεν υπάρχει κράτος στον κόσμο που θα δεχόταν

αμαχητί τέτοιους όρους. Άλλωστε, την επομένη (1^η Οκτωβρίου), η Ελλάδα υποδεχόταν στην Αθήνα τους βουλευτές από την Κρήτη. Η υποδοχή ήταν καθόλα επίσημη. Στις 4 Οκτωβρίου κι ενώ ο στρατός του Μαυροβούνιου συνέχιζε να προελαύνει ακάθεκτος (είχε κυριεύσει κι άλλες δυο πόλεις), η Οθωμανική αυτοκρατορία κήρυξε τον πόλεμο στη Βουλγαρία και στη Σερβία, αφήνοντας την Ελλάδα απέξω.

Η Τουρκία έτρεφε ελπίδες για μian ελληνική ουδετερότητα όσο να φτάσουν στα μικρασιατικά παράλια οι στρατιές της Ανατολής και να διεκπεραιωθούν χωρίς προβλήματα από τον ελληνικό στόλο. Η διάψευση ήρθε την επομένη, καθώς η Ελλάδα της κήρυξε τον πόλεμο και τα ελληνικά στρατεύματα πέρασαν τα σύνορα (5 Οκτωβρίου του 1912). Στις 6 του μήνα, οι Έλληνες έμπαιναν στην Ελασσόνα, οι Μαυροβούνιοι έπαιρναν την Πλάβα και οι Βούλγαροι την περιοχή Μουσταφά, ενώ οι Σέρβοι μάχονταν με τους Αλβανούς. Ο Α΄ Βαλκανικός πόλεμος είχε ξεκινήσει σφοδρός.

Σχέδια κρυφά και φανερά:

Το σχέδιο δράσης των συμμάχων ήταν απλό. Οι Βούλγαροι έπρεπε να αποκόψουν τις τουρκικές δυνάμεις στη Μακεδονία, ώστε να μην μπορούν να έχουν επαφή με τη Θράκη. Με τη σειρά τους, Σέρβοι και Έλληνες έπρεπε να απομονώσουν τις τουρκικές στρατιές στη Μακεδονία και στα υπόλοιπα Βαλκάνια, ώστε να μην έχουν επικοινωνία μεταξύ τους. Οι Μαυροβούνιοι δρούσαν στα δυτικά χωρίς συγκεκριμένο σχέδιο. Στην αρχή, χτυπούσαν τους Τούρκους όπου τους έβρισκαν. Μετά έβαλαν αντικειμενικό τους στόχο την κατάληψη της Σκόδρας. Και έτσι, όμως, ήταν ένας αρκετά μεγάλος μπελάς για την Οθωμανική αυτοκρατορία που διέθετε στα χαρτιά άψογο σχέδιο επιστράτευσης και δράσης. Μόνο που, από τα χαρτιά ως την πράξη, ο δρόμος ήταν πολύ μακρύς.

Ως το τέλος του πολέμου, οι Τούρκοι είχαν καταφέρει να ρίξουν στις μάχες 340.000 πεζούς, 6.000 ιππείς και 850 πυροβόλα, ενώ άλλα 750 υπήρχαν στα διάφορα φρούρια. Ουσιαστικά, οι Τούρκοι βρέθηκαν σε θέση άμυνας από την αρχή και τα επιτελικά τους σχέδια ανατράπηκαν.

Ο συμμαχικός στρατός διέθετε 645.000 πεζούς, 9.000 ιππείς και 1.530 πυροβόλα. Σχεδόν οι

μισές δυνάμεις ήταν βουλγαρικές: 300.000 πεζοί, 5.000 ιππείς και 720 πυροβόλα σε δυο αιχμές. Η μια υπηρετούσε το κοινό σχέδιο με κατεύθυνση νοτιοανατολική και η άλλη την ανείπωτη πρόθεση της Βουλγαρίας να καταλάβει τη Θεσσαλονίκη, όπως προβλεπόταν από τη μυστική σερβοβουλγαρική συμφωνία. Οι Μαυροβούνιοι είχαν ρίξει στις μάχες 35.000 άνδρες και 130 πυροβόλα, χωρίς να διαθέτουν ιππικό. Οι Σέρβοι 220.000 πεζούς, 3.000 ιππείς και 500 πυροβόλα που κινιόνταν με βάση το κοινό σχέδιο, όπως και οι 90.000 πεζοί και χίλιοι ιππείς Έλληνες με τα 180 πυροβόλα. Οι ελληνικές δυνάμεις, όμως, έπρεπε από την αρχή να προλάβουν να φτάσουν πρώτες στη Θεσσαλονίκη, καθώς γρήγορα φάνηκαν οι βουλγαρικές προθέσεις. Ένα ακόμα ελληνικό καθήκον ήταν να αποκοπούν οι θαλάσσιοι δρόμοι, ώστε να μην μπορούν οι Τούρκοι να μεταφέρουν στρατό με τα πλοία τους. Το καθήκον αυτό εκτελέστηκε άψογα και συνδυάστηκε με την απελευθέρωση των νησιών του Αιγαίου.

Η Θεσσαλονίκη ελληνική:

Οχτώ ελληνικές μεραρχίες ρίχτηκαν στη μάχη. Η μια κινήθηκε στην Ήπειρο, κυριεύσε την Πρέβεζα και τα Πέντε Πηγάδια αλλά καθηλώθηκε μπροστά στο οχυρωμένο Μπιζάνι ως τις αρχές του Ιανουαρίου, οπότε έφτασαν ενισχύσεις. Οι υπόλοιπες επτά ανέλαβαν το βαρύ έργο να απελευθερώσουν τη Μακεδονία, σ' έναν αγώνα δρόμου με τους Βουλγάρους, καθώς το έπαθλο λεγόταν Θεσσαλονίκη. Όμως, ο Ελευθέριος Βενιζέλος έβλεπε έκπληκτος τον αρχιστράτηγο, τότε διάδοχο Κωνσταντίνο, να κινείται βορειοδυτικά. Η μάχη του Σαρανταπόρου ολοκληρώθηκε φονική στις 9 Οκτωβρίου. Οι Τούρκοι υποχώρησαν στη γραμμή Κοζάνη - Βέροια - Φλώρινα για να διατηρούν επαφή με τα Γιάννενα.

Ο ελληνικός στρατός τους καταδίωξε. Κυριεύσε Σέρβια, Κοζάνη, Γρεβενά και Κατερίνη προελαύνοντας προς τα Γιαννιτσά. Ολόκληρη η Νοτιοδυτική Μακεδονία ελευθερώθηκε. Το ελληνικό στρατηγείο μεταφέρθηκε στη Νάουσα. Οι Τούρκοι οχυρώνονταν στα γι' αυτούς ιερά Γιαννιτσά. Στις 19 Οκτωβρίου, Έλληνες και Τούρκοι συναντήθηκαν αναπάντεχα. Η μάχη διάρκεσε ως την επόμενη μέρα. Στις 11 το πρωί της 20ής Οκτωβρίου του 1912, τα πρώτα ελληνικά τμήματα έμπαιναν νικηφόρα στην πόλη των Γιαννιτσών, όπου στρατοπέδευσαν. Οι Τούρκοι υποχωρούσαν προς την ανυπεράσπιστη Θεσσαλονίκη προς την οποία συνέκλιναν ολοταχώς και οι Βούλγαροι που νικούσαν στην Ανατολική Μακεδονία. Ο Κωνσταντίνος, όμως, αποφάσισε τριήμερη ανάπαυση.

Άρχισε να σχεδιάζει επίθεσή στη Φλώρινα, ενώ οι Βούλγαροι προχωρούσαν στην κοιλάδα του Στρυμόνα, περνούσαν τα στενά της Κρέσνας, έπαιρναν το Σιδηρόκαστρο και προέλαυναν ακάθεκτοι τραγουδώντας «Αρς, μαρς, Σαλούν νας» («Εμπρός μαρς, η Θεσσαλονίκη είναι δική μας»).

Από την Αθήνα, ο Ελευθέριος Βενιζέλος παρακολουθούσε με αγωνία τη βουλγαρική προέλαση και την ελληνική απραξία. Ήρθε σε επαφή με τον Κωνσταντίνο και τον διέταξε να βαδίσει κατά της Θεσσαλονίκης. Ο διάδοχος απάντησε πως στρατηγικά έπρεπε πρώτα να πάρουν τη Φλώρινα. Ο Βενιζέλος τον απείλησε με άμεση καθάρωση κι αντικατάσταση. Μπροστά στην απειλή, καθώς ο βασιλιάς πατέρα του δεν τον υπερασπίστηκε, ο Κωνσταντίνος πείστηκε.

Στις 24 Οκτωβρίου του 1912, ενώ οι Βούλγαροι έπαιρναν τις Σέρρες, ο ελληνικός στρατός πέρασε επιτέλους τον Αξιό ποταμό. Η διάβαση ολοκληρώθηκε τη νύχτα της 25ης Οκτωβρίου. Ο Ταξίν πασάς πρότεινε να παραδώσει τη Θεσσαλονίκη και να αποσυρθεί ο τουρκικός στρατός στο Καραμπουρνάκι ως το τέλος του πολέμου. Ο Κωνσταντίνος αντιπρότεινε τη μεταφορά των Τούρκων στη Μικρά Ασία με ελληνικά μέσα. Έδωσε διορία ως τις 6 το πρωί, 26 Οκτωβρίου, ενώ οι Βούλγαροι έσπευδαν από τα ανατολικά. Στις 5 το πρωί, οι Τούρκοι απάντησαν ότι δέχονταν αλλά ζητούσαν να πάρουν μαζί τους και 5.000 όπλα. Ο Κωνσταντίνος αρνήθηκε κι έδωσε άλλες δυο ώρες διορία. Όταν η προθεσμία πέρασε, ο Κωνσταντίνος διέταξε επίθεση. Ο Ταξίν πασάς ειδοποίησε πως παραιτιόταν από τα όπλα. Ο Κωνσταντίνος έστειλε ένα τμήμα ευζώνων να καταλάβει την πόλη. Οι ευζώνοι έφυγαν τρέχοντας. Βράδυ, μπήκαν στη Θεσσαλονίκη, ενώ η έβδομη ελληνική μεραρχία κινήθηκε βόρεια κι έκοψε τον δρόμο προς τις Σέρρες. Οι υπόλοιπες δυνάμεις περικύκλωσαν την πόλη. Στις 11 τη νύχτα, 26 Οκτωβρίου, ο Ταξίν πασάς υπέγραψε το πρωτόκολλο της παράδοσης. Λίγο αργότερα, έφτασαν ασθμαίνοντας και οι Βούλγαροι. Βρήκαν τη Θεσσαλονίκη ελληνική.

Η απελευθέρωση της Δ. Μακεδονίας:

Τέσσερις μέρες ξεκουράστηκε ο ελληνικός στρατός στη Θεσσαλονίκη. Από τις 30 του μήνα, ξανάρχισε την πορεία. Αντικειμενικός στόχος η απελευθέρωση της Δυτικής Μακεδονίας και η, όσο γινόταν πιο βόρεια, απόκτηση επαφής με τους Σέρβους. Ταυτόχρονα, με μια τέτοια κυκλωτική κίνηση, οι Τούρκοι θα εγκλωβίζονταν στην ευρύτερη περιοχή των Ιωαννίνων, που

προσπαθούσαν να διατηρήσουν τουλάχιστον ώσπου να υπογραφεί ανακωχή. Στις 2 Νοεμβρίου, ο ελληνικός στρατός βρισκόταν γύρω από την Έδεσσα, προελαύνοντας βορειοδυτικά. Στις 4, συγκρούστηκε με τους Τούρκους σε τρία σημεία (Αρνισσα, Έδεσσα και οδός Κοζάνης - Πτολεμαΐδας). Νίκησε παντού. Την επομένη, οι Σέρβοι έπαιρναν το Μοναστήρι. Η επαφή μαζί τους πραγματοποιήθηκε στις 7 Νοεμβρίου, μέρα που οι Έλληνες ελευθέρωσαν τη Φλώρινα.

Οι Σέρβοι πληροφορήσαν τους αξιωματικούς του ελληνικού στρατού ότι η τουρκική φρουρά στο Μοναστήρι δεν είχε παραδοθεί αλλά υποχώρησε στην Κορυτσά. Με γοργή κίνηση, οι ελληνικές δυνάμεις προχώρησαν κι ελευθέρωσαν την Καστοριά (10 Νοεμβρίου), ενώ ένα τμήμα εισχώρησε βαθιά στα βόρεια με σκοπό να παγιδέψει τους Τούρκους της Κορυτσάς. Δεν πρόλαβε. Την 21^η Φεβρουαρίου του 1913, ο ελληνικός στρατός έπαιρνε και τα Γιάννενα.

Η σερβική και η βουλγαρική δράση:

Οι Σέρβοι άργησαν να προχωρήσουν, όταν κηρύχθηκε ο πόλεμος. Ο στρατάρχης τους, Ραντομίρ Πούτνικ, μόλις ο στρατός του πέρασε τα σύνορα, είχε να αντιμετωπίσει τη σθεναρή άμυνα των Αλβανών που μάχονταν για λογαριασμό της Οθωμανικής αυτοκρατορίας. Η τελική νίκη εναντίον τους του πήρε μερικές ημέρες ώσπου να έρθει αλλά του άνοιξε διάπλατα τον δρόμο για το Κουμάνοβο όπου οι Τούρκοι άντεξαν 72 ώρες (9 - 11 Οκτωβρίου του 1912). Από τον Νότο, ανέβαιναν οι Έλληνες, ενώ, από τις 10 του μήνα, οι Σέρβοι είχαν πάρει και το Νοβιπαζάρ. Ο μόνος δρόμος που απέμενε στον τουρκικό στρατό ήταν να υποχωρήσει σε Μοναστήρι και Περλεπέ. Οι Σέρβοι κυρίευσαν τα Σκόπια (13 Οκτωβρίου) και ξεκαθάρισαν όλη την περιοχή ως το Μοναστήρι, όπου η μάχη ξεκίνησε την 1^η

Νοεμβρίου. Στις 5, οι Τούρκοι το εγκατέλειψαν για να μην κυκλωθούν καθώς από τον Νότο ο ελληνικός στρατός προχωρούσε ακάθεκτος.

Με την είσοδό τους στο Μοναστήρι, οι Σέρβοι είχαν ολοκληρώσει όλους τους αντικειμενικούς στόχους προς τη μακεδονική πλευρά. Η προσοχή τους στράφηκε στην Αδριατική, τη μοναδική πια ελπίδα τους για διέξοδο στη θάλασσα.

Οι Βούλγαροι πήραν την Αδριανούπολη στις 13 Μαρτίου του 1913. Στο ενδιάμεσο χρονικό διάστημα, είχαν πάρει Νευροκόπι, Δεμίρ Χισάρ, Σέρρες, Ραιδεστό, Δράμα και Ξάνθη. Οι Τούρκοι της Μακεδονίας βρίσκονταν αποκομμένοι. Στις 31 Μαρτίου, υπογράφηκε μονομερής τουρκοβουλγαρική ανακωχή.

Είχε προηγηθεί η δολοφονία του βασιλιά Γεώργιου Α' στις 5 Μαρτίου, στη Θεσσαλονίκη, όπου είχε εγκατασταθεί αφότου η πρωτεύουσα της Βόρειας Ελλάδας έγινε ελληνική.

Το τέλος του Α' πολέμου:

Τα Γιάννενα έπεσαν στις 21 Φεβρουαρίου. Η Αδριανούπολη στις 13 Μαρτίου. Ο Αυλώνας στα τέλη του μήνα. Η Οθωμανική αυτοκρατορία ζήτησε ανανέωση της ανακωχής που η ίδια είχε παραβιάσει. Δέχτηκαν όλοι εκτός από το Μαυροβούνιο που καθυστέρησε ως τις 13 Απριλίου, οπότε πήρε τη Σκόδρα. Στον χάρτη χαράχτηκε μια περίπου ευθεία γραμμή από τον Αίνο ως τη Μήδεια. Ό,τι βρίσκεται ανατολικά της γραμμής αυτής ανήκε στους Τούρκους. Ό,τι δυτικά, στους συμμάχους και την Αλβανία, που θα έπρεπε να τα βρουν μεταξύ τους. Ο πρωθυπουργός της Βουλγαρίας, Ιωάννης Γκέσοφ, έδινε μάχη με τους εθνικιστές της χώρας του να υπάρξει μια λογική συνεννόηση με τους συμμάχους. Ο βασιλιάς Φερδινάνδος αντιδρούσε. Η μεταξύ τους αντίθεση κορυφώθηκε στις 17 Μαΐου του 1913, με την παραίτηση του Γκέσοφ. Την ίδια μέρα υπογραφόταν η συνθήκη. Ο Α' Βαλκανικός πόλεμος είχε τελειώσει.

Όμως, η Βουλγαρία δεν ήταν ευχαριστημένη με τα εδαφικά της κέρδη. Ο νέος πρωθυπουργός, ο 55χρονος Στογιάν Ντάνεφ, ζητούσε τη Μακεδονία από τους Έλληνες, με τους οποίους δεν είχε υπογράψει συμφωνία διανομής εδαφών, και το Μοναστήρι από τους Σέρβους, με βάση τη μεταξύ τους μυστική συμφωνία. Οι Σέρβοι όμως έχαναν τα εδαφικά τους κέρδη στα δυτικά όπου οι δυνάμεις έστηναν το κράτος της Αλβανίας. Η Βουλγαρία εισέπραξε διπλή άρνηση. Ο τσάρος Νικόλαος Β' προσφέρθηκε να διαιτητεύσει. Ελλάδα και Σερβία αρνήθηκαν κι έσπευσαν να υπογράψουν μεταξύ τους συνθήκη κατά του βουλγαρικού επεκτατισμού (Θεσσαλονίκη, 19 Μαΐου του 1913):

Ο Β' Βαλκανικός πόλεμος:

Ξαφνικά, τα ξημερώματα 17 Ιουνίου του 1913, ξέσπασε ο Β' Βαλκανικός πόλεμος. Οι Βούλγαροι έκαναν αιφνιδιαστική επίθεση εναντίον των Ελλήνων στη Νιγρίτα και εναντίον των Σέρβων στη Γευγελή, όπου το σημείο επαφής των ελληνοσερβικών δυνάμεων. Οι Έλληνες απάντησαν αιχμαλωτίζοντας τους 1.500 άνδρες των βουλγαρικών νησίδων στο ελληνικό έδαφος κι αποκρούοντας τις βουλγαρικές επιθέσεις. Η αντεπίθεση ξεκίνησε στις 19 Ιουνίου, σε ολόκληρο το μέτωπο της γραμμής Καλλινόβο - Κιλκίς - Λαχανά.

Η σφοδρότητα της ελληνικής προέλασης ανάγκασε τους Βουλγάρους να υποχωρήσουν την ίδια μέρα ως έξι χλμ. μπροστά από το Κιλκίς και (20 Ιουνίου) να κλειστούν στα οχυρά της πόλης. Στις 21 Ιουνίου, ξέσπασε θυελλώδης η ελληνική επίθεση κατά των οχυρών. Τα πήραν. Ξημέρωνε 22 Ιουνίου, όταν έμπαιναν στην πόλη του Κιλκίς. Το απόγευμα της ίδιας μέρας, έμπαιναν και στον Λαχανά. Οι Βούλγαροι υποχωρούσαν, ενώ άγρια μάχη δινόταν και στο σερβικό μέτωπο. Στις 26 Ιουνίου, οι Σέρβοι νικούσαν στην Μπρεγαλνίτσα.

Στις 27 Ιουνίου, στον πόλεμο κατά της Βουλγαρίας μπήκε και η Ρουμανία με πέντε σώματα στρατού και δύο μεραρχίες ιππικού. Από την προηγούμενη δεκαετία περίμενε αυτή την ευκαιρία. Οι Ρουμάνοι προχώρησαν προς τη Δοβρουτσά και προέλασαν ως 30 χλμ. από τη Σόφια, όπου τους βρήκε η υπογραφή της ανακωχής. Στις 29, η Τουρκία κήρυξε κι αυτή τον πόλεμο κατά της Βουλγαρίας. Στις 9 Ιουλίου, κυρίευσε την Αδριανούπολη και τις Σαράντα Εκκλησιές. Ο βασιλιάς Φερδινάνδος της Βουλγαρίας έμοιαζε σαν το ποντίκι στη φάκα. Όμως, τα δεινά του από την πρόκληση του πολέμου δεν είχαν ακόμη τελειώσει.

Τα στενά της Κρέσνας βρίσκονται ανάμεσα στα βουνά Μέλεσι και Όρβηλο. Είναι το κυριότερο πέρασμα από την Ανατολική Μακεδονία προς τη Δυτική Βουλγαρία. Οδηγούν στη βουλγαρική πόλη Τζουμαγιά. Ως το 1912, τα στενά της Κρέσνας κατέχονταν από τους Τούρκους. Οι Βούλγαροι τα πήραν σχεδόν δίχως μάχη. Ως τις 10 Ιουλίου του 1913, ο ελληνικός στρατός είχε απελευθερώσει ολόκληρη την Ανατολική Μακεδονία και τη Δυτική Θράκη και ανάγκασε τους Βουλγάρους να υπερασπίσουν τα πριν από το 1912 σύνορά τους. Στις 12 Ιουλίου 1913, εκδηλώθηκε η ελληνική επίθεση στα στενά της Κρέσνας. Οι Βούλγαροι που ξεκίνησαν τον πόλεμο αποβλέποντας στη Θεσσαλονίκη ήταν τώρα υποχρεωμένοι να αμυνθούν μέσα στο έδαφός τους. Νικήθηκαν. Στις 13, οι Σέρβοι έπαιρναν το Βιδίνιο στις όχθες του Δούναβη. Στις 18, ο ελληνικός στρατός βρισκόταν μπροστά στην Τζουμαγιά. Από το αρχηγείο ήρθε η διαταγή «Παύσατε πυρ». Είχε συμφωνηθεί ανακωχή.

Νικητές και νικημένοι κάθισαν στο τραπέζι των συνομιλιών, στο Βουκουρέστι. Η Βουλγαρία ξανάρχισε τα δικά της: Εντάξει η Θεσσαλονίκη αλλά ήθελε την Καβάλα. Οι Έλληνες αρνήθηκαν κατηγορηματικά. Οι Βούλγαροι επέμεναν. Πείσθηκαν μόνον όταν οι Ρουμάνοι απείλησαν πως θα μπουν στη Σόφια.

Και πάλι κερδισμένοι βγήκαν. Σύνορο ορίστηκε ο Νέστος. Η Δυτική Θράκη έμεινε στους Βούλγαρους. Θα γινόταν ελληνική ύστερα από επτά χρόνια. Η περιοχή της Δοβρουτσάς (νότια του Δούναβη, πριν από τις εκβολές του) περιήλθε στη Ρουμανία. Η Σερβία κράτησε ό,τι κέρδισε στα νότια - νοτιοανατολικά της και το Μαυροβούνιο περίπου διπλασίασε την έκτασή του. Οι τελικές υπογραφές στη συνθήκη («του Βουκουρεστίου», όπως ονομάστηκε), μπήκαν στις 28 Ιουλίου 1913. Ο Β' Βαλκανικός πόλεμος είχε τελειώσει. Ακριβώς ένα χρόνο αργότερα θα άρχιζε ο Α' Παγκόσμιος.

Την 1^η Νοεμβρίου στην Αθήνα, υπογραφόταν η ελληνοτουρκική συνθήκη, με την οποία αναγνωριζόταν ότι τα νησιά του Αιγαίου (εκτός από τα Δωδεκάνησα) ήταν ελληνικά. Την ίδια ελληνικότητα των νησιών αναγνώριζαν και οι μεγάλες δυνάμεις με διακοίνωσή τους (31 Ιανουαρίου 1914), με την οποία, όμως, καταχωρούσαν την Ίμβρο και την Τένεδο στην Οθωμανική αυτοκρατορία.

(Έθνος της Κυριακής, 2001 – 2002) (τελευταία επεξεργασία, 26.3.2011)